

Nowa podstawa programowa wychowania fizycznego w gimnazjach w świetle badań

Krzysztof Ludwik Sobolewski, Dorota Kozłowska

Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego i Turystyki w Białymstoku

Wstęp

Nowa podstawa programowa wprowadziła możliwość zmian w zakresie prowadzenia różnych przedmiotów na poziomie gimnazjów i liceów. Począwszy od roku 2009/2010 uczniowie gimnazjum uczestniczyli w zajęciach wychowania fizycznego w zakresie 360 godzin, przy czym połowa z nich realizowana była, jako zajęcia obowiązkowe w grupach zajęć fakultatywnych. W liceach założono 270 godzin zajęć wychowania fizycznego, przy czym 180 godzin w modułach 60-godzinnych do wyboru (Nowa Podstawa www.men.gov.pl).

Celem wychowania fizycznego w myśl nowej podstawy programowej jest dostosowanie rodzaju zajęć do potrzeb współczesnej młodzieży, wszechstronny rozwój, kreowanie postaw zdrowotnych i upowszechnianie rekreacji ruchowej w całym życiu. Edukacja zdrowotna w bardzo szerokim zakresie stała się priorytetem w edukacji społeczeństwa na całym świecie (E. Huk – Wieliczuk, J.T. Marcinkowski 2009). Założono, iż w szkołach gimnazjalnych w systemie klasowym realizowanych będzie 2 godz. w tygodniu, zaś w liceach 1 godz. w tygodniu. Natomiast w systemie zajęć fakultatywnych realizacja dwóch godzin w tygodniu odnosiła się zarówno do gimnazjów jak i liceów. Założono, że zajęcia fakultatywne można realizować w systemie szkolnym, pozaszkolnym jak i pozaszkolnym. Szkoła, zgodnie z nową podstawą, może organizować cztery fakultety: sportowy, rekreacyjny, taneczny, turystyczny.

Problematyka w świetle literatury i badań

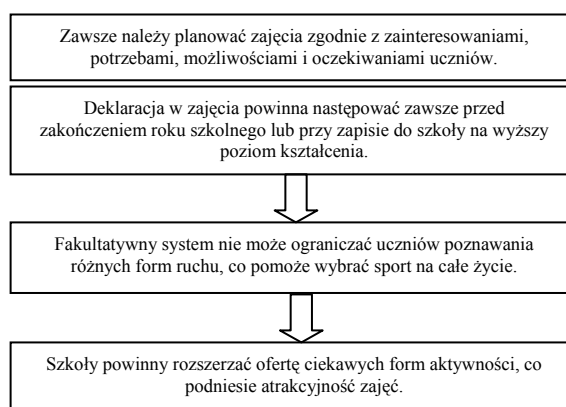
W założeniach ministerialnych planowano, iż zajęcia w będą ciekawe, a uczniowie nie będą oceniani przez pryzmat sprawności fizycznej, ale poprzez pracowitość i aktywność podczas zajęć (MEN 2008). Założenie takie jednak nie wszędzie jest realizowane.

Jak wynika z badań, tylko nieliczne szkoły spełniają oczekiwania uczniów w stosunku do realizacji zajęć fakultatywnych wf. Badania z 2010 roku przedstawione w Rzeczpospolitej wykazały, iż co drugie gimnazjum i co czwarta podstawówka spełnia wymogi nowej podstawy programowej. Ponad 82% badanych szkół nie zwraca uwagi na potrzeby uczniów w odniesieniu do wyboru różnorodnych zajęć fakultatywnych (Albo taniec, albo...2010). Z Raportu NIK z 2010 roku wynika, iż niektórzy dyrektorzy niechętnie ukierunkowani są na wprowadzenie zajęć fakultatywnych z uwagi na trudności bazowe i organizacyjne. Szkoły same decydują, czy wprowadzą zajęcia fakultatywne do wyboru. Jak wskazano w raporcie, są kraje, w których taki system funkcjonuje

bez zarzutów i należy do nich chociażby Francja (Raport NIK 2010). Z raportu wynika jednak, iż nauczyciele polskich szkół są bardzo dobrze przygotowani do zawodu, co plasuje ich w czołówce Europy. W innych krajach wystarczają 3-letnie studia, żeby rozpocząć praktykę zawodową w szkole w charakterze nauczyciela wf i większość nauczycieli kończy edukację na pierwszym stopniu studiów. Nasuwa się zatem myśl, że nauczyciele polskich szkół teoretycznie powinni mieć łatwość prowadzenia zajęć, a ich niechęć do wdrażania nowego systemu kształcenia może wynikać z obawy przed zmianami¹.

Problematyka prowadzenia zajęć fakultatywnych wf dostrzegana jest w każdym regionie, co świadczy o problemie na tle nie tylko lokalnym bądź regionalnym, ale ogólnokrajowym. W audycji radiowej w Kielcach także poruszono zagadnienie realizacji zajęć fakultatywnych. Z wywiadu jasno wynika, iż reforma zamiast wprowadzić korzystne zmiany w postawie społeczeństwa do ruchu i zdrowego stylu życia, pogorszyła ten proces. Głównym czynnikiem wpływającym na taki stan jest dobrowolność wprowadzania zajęć fakultatywnych przed dyrekcją szkoły. Szkoły niechętnie realizują nowy system kształcenia w zakresie wf i rekreacji (S. Blinstrub kwiecień 2011). Inne bieżące publikacje wskazują, iż oprócz niedostosowania bazy materialnej szkoły do prowadzenia fakultetów istnieje także problem samych nauczycieli, którzy są oporni wobec zmian (A. Gmiterek – Zabłocka październik 2011).

E. Madejski w 2010 roku zaproponował schemat planowania i organizowania zajęć fakultatywnych w szkołach. Ich realizację autor przedstawił w ogólnym schemacie (ryc. 1) jako wskazówki praktyczne dla realizujących zajęcia w formie do wyboru.

Ryc. 1. Podstawowe wskazówki do planowania i organizowania pracy systemie fakultatywnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie E. Madejski Konstruowanie szkolnej oferty zajęć wychowania fizycznego do wyboru przez ucznia – przykłady Lider 2/2010, Warszawa, s. 7.

¹ W teorii organizacji przyczyny oporu wobec zmian mogą wynikać z zaścianowości, dbałości o własne dobro, nieporozumień, braku zaufania, nieprawidłowego rozumienia sytuacji, nietolerancji wobec zmian.

Material i metoda

Celem niniejszego artykułu było oszacowanie dostępności zajęć fakultatywnych w wybranych szkołach powiatu białostockiego i motywacji wyboru zajęć fakultatywnych.

Do realizacji celu zastosowano metodę sondażu diagnostycznego i technikę opartą o kwestionariusz ankiety.

W formie hipotezy ogólnej założono, iż zajęcia fakultatywne są „nieszcześnie dla szkół”, co można wywnioskować z niewielkiej oferty tych zajęć w szkołach. Motywy uczniów w zakresie ich wyboru są podyktowane znacznie częściej odgórnie - przez władze szkoły lub samych nauczycieli niż wskazują na własne przemyślane wybory.

Zgodnie z problematyką, celem oraz hipotezą ogólną zastosowano następujące pytania badawcze:

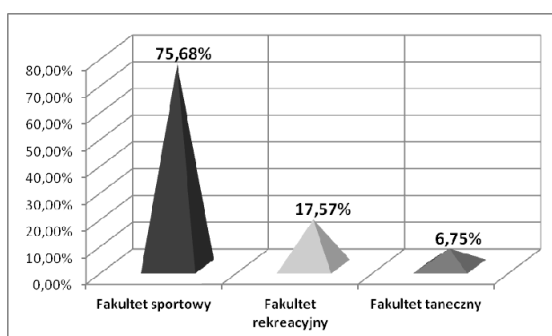
1. Czy w badanych szkołach istnieje w praktyce pełna oferta zajęć fakultatywnych?
2. Jakie zajęcia wybierają uczniowie w badanych szkołach?
3. Jakie motywy wpływają na wybór określonego fakultetu z wychowania fizycznego?

Do realizacji celu wykorzystano wyniki badań przeprowadzonych przez promotora prac w zakresie zajęć fakultatywnych i studentów WSWFiT. Badania ankietowe przeprowadzono wśród uczniów 4 szkół powiatu białostockiego. Uczniowie wskazywali własne wybory zajęć fakultatywnych w cyklu 3-letniego kształcenia.

Analiza wyników badań

1. Gimnazjum Nr X w Białymstoku

Badania² 222 wyborów zajęć fakultatywnych wśród uczniów Gimnazjum Nr X Białymstoku wykazały, że 168 osób stanowiących ponad ¾ respondentów (75,68%) wybrało fakultet sportowy; 17,57% fakultet rekreacyjny, a 6,75% fakultet taneczny. Nikt nie wybrał fakultetu turystycznego. Można domniemywać, iż w zasadzie fakultet turystyczny nie był zaproponowany do wyboru, lub propozycja taka była, ale niechęć nauczycieli wykluczyła jego realizację (ryc. 2).

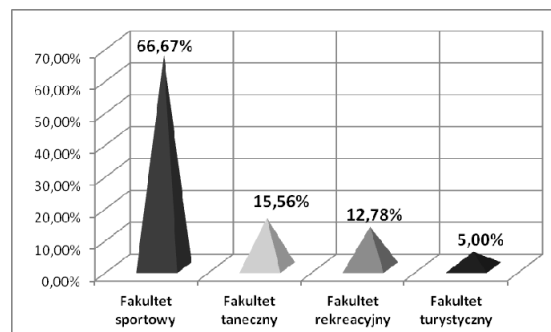
Ryc. 2. Wybór fakultetów w Gimnazjum Nr X w Białymstoku

Źródło: opracowanie własne

W przypadku 50,91% poddanych badaniu przeważały przyczyny wyboru związane z różnorodnymi zainteresowaniami. Prawie co trzeci badany (31,65%) wskazał pasję sportową jako motywację wyboru fakultetu. Nieliczni byli zachęceni przez rówieśników do wyboru fakultetu i stanowili 17,43% ogółu.

2. Gimnazjum Nr Y w Białymstoku

Badania³ 180 wyborów zajęć fakultatywnych wśród uczniów Gimnazjum Nr Y w Białymstoku wykazały, iż ponad 66,67% wyborów fakultetów odnosiło się do zajęć sportowych. Badani uczniowie w 15,56 % wybrali fakultet taneczny. Jeszcze mniej respondentów wybrało fakultet rekreacyjny (12,78%), a najmniej badanych (5,00%) – fakultet turystyczny (ryc. 3).

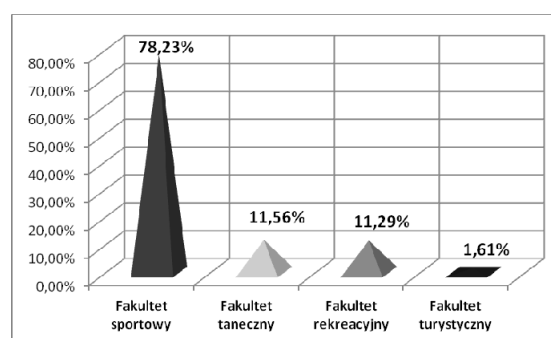
Ryc. 3. Wybór fakultetów w Gimnazjum Nr Y w Białymstoku

Źródło: opracowanie własne

Motywy wyboru były różnorodne. Nieco powyżej połowy badanych (51,11%) wskazało, iż głównym motywem była kontynuacja sportu. Nieco powyżej ¼ respondentów wskazało motyw hobbyistyczny. Ciekawość określonych zajęć była motywowaniem wśród 15,56% badanych uczniów. W przypadku 7,78% wskazano także inne czynniki wyboru fakultetu nie określając, jakie one są.

3. Gimnazjum Nr Z w Dobrzyniewie Dużym

Badania⁴ 372 wyborów uczniów zajęć fakultatywnych wśród Gimnazjum Nr Z w Dobrzyniewie Dużym wykazały, że ponad ¾ respondentów (78,23%) wybrało fakultet sportowy. Fakultet taneczny wybrało 11,56% badanych, podobnie fakultet rekreacyjny wybrało 11,29% badanych uczniów. Tylko 1,61% wybrało fakultet turystyczny (ryc. 4).

Ryc. 4. Wybór fakultetów w Gimnazjum Nr Z w Dobrzyniewie Dużym

Źródło: opracowanie własne

Motywy wyboru były różnorodne, począwszy od chęci rywalizacji sportowej z rówieśnikami w szkole, po spełnianie marzeń związanych z zajęciami fakultatywnymi. Nieco powyżej

² Badania ankietowe przeprowadził J. Nietupski do realizacji celów pracy dyplomowej pisanej pod kierunkiem dr K.L. Sobolewskiego.

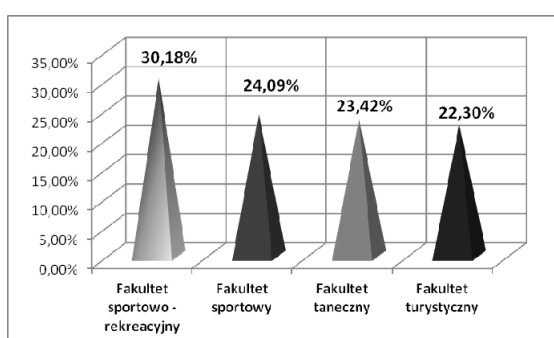
³ Badania ankietowe przeprowadziła G. Czerniawska do realizacji celów pracy dyplomowej pisanej pod kierunkiem dr K.L. Sobolewskiego.

⁴ Badania ankietowe przeprowadził B. Zawadzki do realizacji celów pracy dyplomowej pisanej pod kierunkiem dr K.L. Sobolewskiego.

60% badanych z klas I i II określiła inicjowanie przez szkołę pomysłów odnośnie wyboru zajęć fakultatywnych.

4. Gimnazjum Nr V w Kleosinie

Badania⁵ 444 wyborów zajęć fakultatywnych wśród uczniów w Gimnazjum Nr V w Kleosinie (spośród 448 uczących się) wykazały, iż w przypadku tej szkoły każdy z fakultetów jest realizowany wśród podobnych liczbowo grup. Najwięcej uczniów wybrało fakultet sportowo – rekreacyjny (30,18%). Około ¼ respondentów zdecydowała się na fakultet sportowy i taniec (taniec 24,09%; sportowy 23,42%). Najmniej osób stanowiących 22,30% wybrało fakultet turystyczny (ryc. 5). Warto podkreślić, iż w przypadku tej szkoły udział % w wyborze 4 fakultetów był wynikiem bardzo zbliżonym. Jednocześnie jest to jedna z czterech badanych szkół, w której prowadzone są zajęcia ze wszystkich proponowanych fakultetów, a zainteresowanie nimi jest duże.

Ryc. 5. Wybór fakultetów w Gimnazjum Nr V w Kleosinie
Źródło: opracowanie własne

Motywy wyboru były różnorodne i głównie odnosiły się do zainteresowań (21,17%) i zajęć odbywanych wspólnie z kolegą lub koleżanką (także 21,17%). Kolejnym motywem była chęć uczestnictwa w różnorodnych wyjazdach, wycieczkach, zajęciach na basenie (20,27%). Nauczyciele w tym także stanowili motywację i zachęcali uczniów do wyborów fakultetu. Taką opinię wyraziło 19,37% respondentów. Mniej badanych uznało za motywator uczestnictwo w zawodach sportowych (14,42%). Inne motywy także przyczyniły się do wyboru fakultetu, trudno je jednak było określić w przypadku 3,60% badanych uczniów. W tej szkole około 1/3 badanych wskazała, iż sama szkoła nakłaniała do wyboru określonego fakultetu.

Analiza wyników zbiorczych

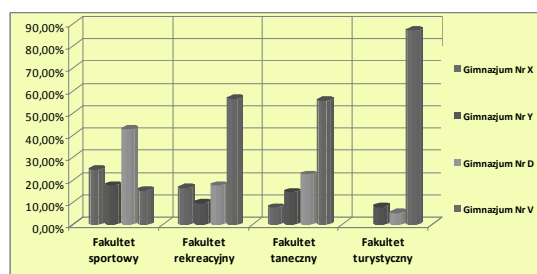
Z przeprowadzonych badań wynika, że najczęściej badanych uczniów w czterech wybranych gimnazjach wybrało fakultet sportowy. Stanowią oni 56,08% wszystkich badanych i ich wyborów w ciągu 3 lat. W dwóch gimnazjach był to wybór powyżej ¾ badanych uczniów. W kolejnym gimnazjum był to wybór powyżej sześćdziesięciu procent. W gimnazjum kolejnym wybór odnosił się do nieco powyżej 1/5 badanych uczniów.

Pozostałe fakultety były wybierane znacznie rzadziej. Chęć wyboru fakultetu rekreacyjnego uplasowała się na drugim miejscu. Prawie 1/5 uczniów (19,54%) z czterech szkół wybrała fakultet rekreacyjny. Warto jednak zauważyć, iż tylko jedno z gimnazjów preferuje dość równy podział ilości uczniów w określonym fakultecie. Gimnazjum w Kleosinie zanotowało największą chęć udziału uczniów w fakultecie rekreacyjnym. Pozostałe gimnazja w znacznie mniejszym udziale procentowym wykazały chęć wyboru fakultetu rekreacyjnego.

Fakultet taneczny spośród uczniów czterech gimnazjów wybrało 15,85% badanych. Ilość osób uczestniczących w tym fakultecie w wybranej szkole jest zbliżona do fakultetu rekreacyjnego.

Najmniejszą popularnością cieszył się fakultet turystyczny (tab. 1).

Okazało się, że tylko 9,36% badanych uczniów zdecydowało się na fakultet turystyczny, co daje wynik niezadowalający, gdyż niespełna co dziesiąty uczeń wybiera fakultet turystyczny. Przy czym, Gimnazjum w Kleosinie znów wykazało, iż jest tam najwięcej chętnych do uczestnictwa w tym fakultecie. W pozostałym gimnazjum fakultet turystyczny wybierały sporadyczne osoby, przy tym w jednym z gimnazjów w ogóle wybór nie padł na ten fakultet (ryc. 6). Wynik uśredniony w tym przypadku nie obrazuje skali luki w propozycjach, organizowaniu przez szkoły i prowadzeniu zajęć fakultatywnych.

Ryc. 6. Popularność fakultetów nowej podstawy programowej w opinii uczniów

Źródło: opracowanie własne

L.p.	Nazwa fakultetu Nazwa gimnazjum	Ilość wybierających fakultety w cyklu 3 lat	FAKULTET SPORTOWY		FAKULTET TANECZNY		FAKULTET REKREACYJNY		FAKULTET TURYSTYCZNY	
			N wybranych	Udział %	N wybranych	Udział %	N wybranych	Udział %	N wybranych	Udział %
1.	Gimnazjum Nr X w Białymstoku	222	168	24,60%	15	7,77%	39	16,39%	0	0,00%
2.	Gimnazjum Nr Y w Białymstoku	180	120	17,57%	28	14,51%	23	9,66%	9	7,89%
3.	Gimnazjum Nr Z w Dobrzyniewie D.	372	291	42,60%	43	22,28%	42	17,65%	6	5,26%
4.	Gimnazjum Nr V w Kleosinie	444	104	15,23%	107	55,44%	134	56,30%	99	86,84%
Razem wyniki z 4 szkół:		1218	683	56,05%	193	15,85%	238	19,54%	114	9,36%

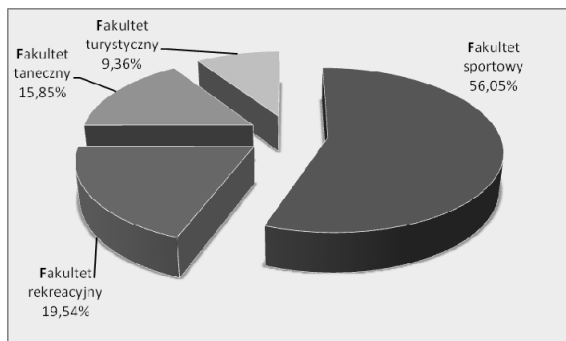
Tab. 1. Ilość wybieranych fakultetów w szkołach – wyniki zbiorcze

Źródło: opracowanie własne

⁵ Badania ankietowe przeprowadził M. A. Guzewicz do realizacji celów pracy dyplomowej pisanej pod kierunkiem dr K.L. Sobolewskiego.

Podsumowanie

Podsumowując wyniki przeprowadzonych badań, można stwierdzić, iż największą popularnością we wszystkich szkołach, w których przeprowadzono badania cieszył się fakultet sportowy (ryc. 7). Pozostałe fakultety cieszyły się mniejszym zainteresowaniem. Najmniejszym zainteresowaniem cieszył się fakultet turystyczny.

Ryc. 7. Wybór zajęć fakultatywnych wf w czterech szkołach – wyniki zbiorcze

Źródło: opracowanie własne

W odpowiedzi na pierwsze pytanie badawcze można stwierdzić, iż szkoły proponują wszystkie rodzaje i formy zajęć fakultatywnych, jednak sam wybór fakultetów przez społeczność uczniowską wskazuje, iż jest to założenie teoretyczne. W jednej z badanych szkół nie są proponowane wszystkie fakultety. Ciekawym jest także fakt, iż w szkole, w której dyrektorem jest nauczyciel wf propozycje o proporcje zajęć fakultatywnych są zbliżone pod względem ilości uczniów zainteresowanych określoną aktywnością ruchową. Może to wskazywać na niepełną świadomość ważności różnorodności zajęć fakultatywnych i kształtowania wszechstronnie rozwiniętego młodego pokolenia.

Odpowiadając na drugie pytanie badawcze, można stwierdzić, iż uczniowie średnio w $\frac{3}{4}$ wybierają fakultety związane z dyscyplinami sportowymi. Jest to klasyczna forma prowadzenia zajęć wf i fakultetów. Nie wymusza na nauczycielach i dyrekcji szkół dodatkowego przygotowania do zajęć i tworzenia programów autorskich. Pozostałe fakultety są niezauważalne lub nie są proponowane.

Wybory określonych fakultetów związane były z różnymi motywami. Największą motywacją było uprawianie sportu lub jego kontynuacja lub zainteresowania. Istnieje grupa uczniów, która nie potrafiła określić motywu wyboru fakultetu. Okazało się także, że szkoła ma wpływ na wybór fakultetu. Wybór odnosił się do nakłaniania na określone zajęcia lub wskazanie, że taki fakultet jest najlepszy. Motywami wyboru fakultetu są także postawy nauczycieli wf. Najbardziej zróżnicowane motywacje wyboru fakultetów można zauważyć w przypadku Gimnazjum w Kleosinie. Tam także wybór fakultetów jest relatywnie dość równomiernie rozłożony wśród uczniów wszystkich klas. Badania wykazały, że sama dyrekcja ma znaczący wpływ na wybór fakultetów. Dyrektor jednego z gimnazjów jest nauczycielem wf, co można przypuszczać korzystnie wpływa na jakościową realizację nowej podstawy programowej. Jego stosunek do wf i różnorodności zajęć fakultatywnych jest wyraźnie zauważalny w propagowaniu wszechstronnego rozwoju uczniów.

Na podstawie niniejszych badań można wskazać następujące **wnioski**:

1. Nauczyciele oferując zajęcia fakultatywne są ukierunkowani na sport. Inne zajęcia fakultatywne istnieją w szkołach, ale propozycje ich prowadzenia można uznać jako teoretyczne.
2. W nowej podstawie programowej nie ma dookreślenia, czy uczeń w ciągu 3-letniego cyklu nauczania może wybierać ciągle fakultet ten sam, czy może lub powinien go zmieniać, co semestr lub co rok.
3. Uczniowie wybierając tylko jeden fakultet obowiązkowy w trzyletnim cyklu nauczania rozwijają się tylko jednokierunkowo, co jest zaprzeczeniem teorii i praktyki wszechstronnego rozwoju wychowania fizycznego i kultury fizycznej oraz nowej podstawy programowej.
4. Należałoby skorygować nową podstawę programową w kierunku obowiązkowego wyboru wszystkich rodzajów fakultetów w cyklu 3 letniej nauki w gimnazjum.
5. Można także przypuszczać, że sama zmiana w programie nauczania wf nie jest chętnie akceptowana przez nauczycieli wf. Nauczyciele z wieloletnim stażem pracy zwykle charakteryzują się mniejszą motywacją do zmian, a tym samym do prowadzenia zajęć tanecznych, rekreacyjnych lub tym bardziej turystycznych.
6. Program fakultetów wymusza na nauczycielach ubieganie się o określone specjalności lub przygotowywanie się do zajęć innych niż zajęcia sportowe.
7. Należałoby kontynuować działania w zakresie określenia potrzeb uczniów w szkołach odnośnie uczestnictwa w fakultetach, prowadzić bieżące badania w tym zakresie i wykorzystywać je do modyfikacji programów szkół, a także uczelni wyższych kształcących w zakresie wychowania fizycznego.

Bibliografia

1. Albo taniec, albo kosz http://literka.pl/1/40176/lbo_taniec_albo_kosz 2010-08-31.
2. Blinstrub S. Zajęcia fakultatywne z wf pozostały tylko na papierze www.radio.kielce.pl 2011-04.19.
3. Gmiterek – Zabłocka A. Zamiast wf tańce, aerobik i siłownia. Co na to szkoły? http://lublin.gazeta.pl/lublin/1,48724,10485110,Zamiast_WF_tance_aerobik_i_silownia_Co_na_to_szkoly_.html 17.10.2011.
4. Huk – Wieliczuk E., J.T. Marcinkowski (2009) Uczelnie wyższe wychowania fizycznego wobec aktualnych potrzeb edukacji zdrowotnej. *Probl. Hig. Epidemiol.* 90(4)/2009, s. 470-476.
5. Madejski E. (2010) Konstruowanie szkolnej oferty zajęć wychowania fizycznego do wyboru przez ucznia – przykłady *Lider* 2/2010 9-19 s. 7.
6. MEN (2008) Nowa Podstawa Programowa. Jak organizować edukację w gimnazjum i liceum? *Poradnik dyrektora szkoły. Skuteczne, przyjazne, nowoczesne gimnazjum i liceum.* http://wszpw.com.pl/pub/Reforma_programowa/poradnik_gim_lic.pdf z dn. 02.12.2011.
7. MEN: (2008) Zajęcia wf będą ciekawe 31.08.2008 źródło: PAP http://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/9115,men_zajecia_wf_beda_ciekawe.html.
8. NIK (2010) Informacja o wynikach kontroli. Wychowanie fizyczne i sport w szkołach publicznych Departament Nauki i Oświaty, Dziedzictwa Narodowego KNO-410-01-00/2009; Nr ewid. 40/2010/P/09/069/KNO; Akceptacja G. Buczyński; Warszawa lipiec 2010 <http://www.nik.gov.pl/plik/id,1942,vp,2355.pdf>, s. 78.